

5. Циганенко Л. З. Створення системи моніторингу земель як необхідний атрибут еколого безпечного землекористування // Вісник аграрної науки Причорномор'я. – 2001. – Т. 2. – Вип. 3. – С. 296-299.
6. Корчинська С. Г., Корчинська О. А., Ратошнюк Т. М. Деякі еколого-економічні аспекти підвищення родючості ґрунтів // Вісник аграрної науки Причорномор'я. – 2001. – Т. 2. – Вип. 3. – С. 372-375.
7. Мишенин Е. В. Организационно-экономический механизм экологизации аграрной сферы / Е. В. Мишенин, И. Н. Ришняк, П. В. Тархов // Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія : Економіка і менеджмент. – Суми, 2002. – Вип. 1/2. – С. 77-81.

***Аннотация.** На основе проведенных исследований предлагается перечень путей повышения эколого-экономической эффективности использования сельскохозяйственных земель, не причиняя экологического вреда.*

***Ключевые слова:** земельные ресурсы, эколого-экономическая оценка, землепользование.*

***Annotation.** In clause to call attention the list of ways of increase of ecologically economic efficiency of use of ground resources on the basis of the lead researches, without drawing ecological harm is offered.*

***Key words:** soil resources, ecologically economic efficiency.*

УДК: 504.53 (477.43)

Н.М. Погорецька, асистент ПДАТУ

ОЦІНКА ЕКОЛОГІЧНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ ТЕРИТОРІЙ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

Проаналізовано стан використання земельних ресурсів Хмельницької області з позиції їх охорони та раціонального використання земель. Визначено рівень екологічної стабільності території.

***Ключові слова:** екологічна стійкість, охорона земель, раціональне використання.*

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Загострення екологічних проблем, пов'язаних із забрудненням навколишнього природного середовища, його безпосередній і опосередкований вплив на здоров'я людей спонукали необхідність пошуків шляхів вирішення проблеми оцінки екологічного стану територій. Йдеться про те, що нині пріоритет повинен надаватися охороні земель, збереженню й відтворенню родючості ґрунтів. Багатоаспектний характер цієї природничо-наукової і соціально-економічної проблеми потребує системної орієнтації у дослідженні та вирішенні практичних завдань щодо раціонального використання і охорони земель. Аналіз сучасного стану використання земельних ресурсів не відповідає вимогам раціонального землекористування, оскільки сільськогосподарські угіддя в Україні характеризуються великим ступенем розораності. У цілому по Україні сільськогосподарські угіддя становлять 69,2% від загальної площі земель, а рівень розораності – майже 54% [1], а по Хмельницькій області сільськогосподарські угіддя – 76,1%, розораність – 58,0%.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. На сьогоднішній день відсутня єдина система нормативів для оцінювання показників, що відібрані для проведення цієї роботи. Екологічна стійкість розуміється як здатність ґрунту протистояти змінам під дією різноманітних зовнішніх факторів. Інакше кажучи, екологічно стійкі ґрунти можуть зберігати свої природні властивості за рахунок внутрішнього потенціалу, зумовленого певними генетичними ознаками, і попереджувати погіршення стану інших природних компонентів. Екологічна стійкість певною мірою протилежна стабільності. Останню

можна розглядати як постійність параметрів системи, що визначається постійністю зовнішніх факторів. Вагомий внесок з'ясування розвитку економічних поглядів на раціональне використання та охорону земель зробили такі відомі вчені як В.В. Горлачук, А.С. Даниленко, І.Р. Михасюк, П.Т. Саблук, А.Я. Сохнич, А.М. Третяк, Л.М. Тібілова [5] та ін. В їхніх працях розроблені методи управління, практична реалізація заходів, спрямованих на поліпшення використання земель.

Метою дослідження. Метою статті є формування ефективної екологічної політики в галузі використання земельних ресурсів в умовах Хмельницької області. Розрахунок рівня екологічної стабільності досліджуваного регіону здійснювався на основі нормативних коефіцієнтів та відповідної методики [4, 5].

Виклад основного матеріалу дослідження. Інтенсивне використання земельних ресурсів зумовлене тим, що земля є єдиною основою життя та праці людини і одночасно виступає загальним предметом праці, засобом виробництва і знаряддям праці. Тому важливим сьогодні є дослідження стану земельних ресурсів регіону, особливостей їх трансформації, виявлення деградації та наукове обґрунтування шляхів оптимізації і раціоналізації землекористування. В умовах розвитку господарства і розширення масштабів залучення у виробництво природних ресурсів особливого значення набуває завдання їх раціонального використання, збереження та охорони [6].

Характеристика сільськогосподарських угідь за якістю містить: оцінки екологічної стабільності і антропогенного навантаження території, бонітування земель, класифікацію земель за придатністю до використання у сільському господарстві.

Оцінка впливу складу угідь на екологічну стабільність території, стійкість якої залежить від сільськогосподарської освоєності земель, розораності та інтенсивності використання угідь, характеризується коефіцієнтом екологічної стабільності. Наукою та практикою доведено, що при підвищенні сільськогосподарської освоєності та розораності земельних угідь екологічна стійкість ландшафтів істотно падає.

Для оцінки впливу якісного складу угідь на екологічну стабільність території необхідно провести розрахунки коефіцієнтів екологічної стабільності території та впливу угідь на навколишні землі. За розрахунками І. Риторські та Е. Гойке, коефіцієнти екологічної стабільності окремих угідь наведені в таблиці 1.

Таблиця 1

**Нормативна величина коефіцієнтів екологічної стабільності
для різних видів земельних угідь**

Назва угідь	Коефіцієнт екологічної стабільності території (K1)	Коефіцієнт екологічного впливу угіддя на навколишні землі (K2)
Забудована територія і дороги	0,00	1,27
Рілля	0,14	0,83
Виноградники	0,29	1,47
Лісосмуги	0,38	2,29
Фруктові сади, чагарники	0,43	1,47
Городи	0,50	1,59
Сінокоси	0,62	1,71
Пасовища	0,68	1,71
Ставки і болота природного походження	0,79	2,93
Ліси природного походження	1,00	2,29

Загальний коефіцієнт екологічної стабільності території розраховується за формулою:

$$K_{ек.ст} = \frac{\sum K_{1i} \cdot \Pi_i}{\sum \Pi_i} \cdot K_p,$$

де K_{1i} – коефіцієнт екологічної стабільності угідь i -го виду;

Π_i – площа угідь i -го виду.

K_p – коефіцієнт морфологічної стабільності рельєфу ($K_p = 1$ для стабільних і $K_p = 0,7$ для нестабільних територій).

Коефіцієнти екологічної стійкості території адміністративних районів Хмельницької області

Райони	П	$\Sigma \text{Pi} \times \text{K}$	Екологічна стійкість
Білогірський	77623,0	25438,83	0,33
Віньковецький	65281,0	23280,26	0,36
Волочиський	110366,0	27992,70	0,25
Городоцький	111059,1	33274,73	0,30
Деражнянський	91584,1	36130,9	0,30
Дунаєвецький	118153,0	37111,09	0,31
Ізяславський	125330,0	53700,86	0,43
Кам'янець-Подільський	153663,4	55328,34	0,36
Красилівський	118122,0	33829,55	0,29
Летичівський	95135,9	42193,13	0,44
Новоушицький	85326,5	31628,85	0,37
Полонський	86582,0	35495,30	0,41
Славутський	116277,4	47899,55	0,41
Староконстянтинівський	121417,9	32166,34	0,26
Старосинявський	66222,0	16826,75	0,25
Теофіпольський	71625,7	17279,74	0,24
Хмельницький	122693,0	39305,32	0,32
Чемеровецький	92801,0	25521,32	0,28
Шепетівський	116244,0	57954,8	0,50
Ярмолинецький	89811,9	26796,13	0,30
м. Кам'янець-Подільський	2787,1	272,34	0,10
м. Нетішин	6591,9	3397,41	0,52
м. Славута	2249,6	694,83	0,31
м. Старокостянтинів	3542,0	492,00	0,14
м. Хмельницький	8624,0	1394,69	0,16
м. Шепетівка	3765,0	1107,82	0,29

Таблиця 3

Групування території за екологічною стабільністю

№ групи	Екологічна стабільність	Значення К ек.ст.	Кількість випадків	%	Кумулятивні	
					частоти f _{сум}	частки d _{сум}
1	Нестабільна (НС)	≤ 0,30	12	46,2	12	46,2
2	Нестійко стабільна (НСС)	0,31-0,50	13	50,0	25	96,2
3	Середньо стабільна (СС)	0,51-0,67	1	3,8	26	100
4	Стабільна (С)	≥ 0,67	-	-	-	-
	Всього	X	26	100	X	X

Безумовно, проведений аналіз не дозволяє робити висновки про продуктивність конкретних ділянок, але дає уявлення про територіальну диференціацію земельних угідь Хмельницької області і є основою для подальших досліджень у цьому напрямку.

Аналіз таблиці свідчить, що більшість районів Хмельницької області за оцінкою екологічної стійкості є нестійко стабільними НСС. Проведені дослідження дають можливість порівняти адміністративні райони Хмельницької області за придатністю земель для сільського господарства, вказують на екологічний стан та економічну ефективність експлуатації земель.

Поліпшити екологічну ситуацію можливо шляхом збільшення в структурі земель частки екологічно стійких угідь (лісів, водоймищ і боліт, природних пасовищ), тому що вони сприятливо впливають на екологічний стан прилеглої земельної території.

У рамках виконання Державної цільової програми вдосконалення земельних відносин в Україні [2] вже передбачено виконання комплексу заходів, що стосуються запровадження комплексної системи державних стандартів, норм і правил у сфері землеустрою та землекористування; здійснення диференціації і класифікації заходів з охорони земель та екологічної стабілізації землекористування за різними ієрархічними рівнями (державний, регіональний, місцевий) і видами їх фінансування; формування екомережі як ефективного механізму збереження ландшафтного біорізноманіття; посилення екологічного контролю та моніторингу землекористування; створення системи економічного стимулювання раціонального використання та охорони земель тощо.

Комплекс природоохоронних заходів має передбачати, зокрема, вилучення з інтенсивного обробітку еродованих та малопродуктивних земель, сівозмінне упорядкування посівних площ, забезпечення надходження в ґрунт необхідної кількості поживних речовин, застосування ґрунтозахисних заходів і технологій. При цьому формування ефективної екологічної політики аграрного підприємства має ґрунтуватися на формуванні принципово нової екологічної бізнес-етики серед керівників, спеціалістів і рядових працівників сільськогосподарських підприємств.

Висновки. Підсумовуючи вищевикладене, можна зробити висновок, що забезпечення охорони та раціонального використання земельних ресурсів у Хмельницькій області лежить у площині запровадження принципів активного екологічного менеджменту на кожному з підприємств аграрної сфери, незалежно від його розміру. Критичний агроекологічний стан, в якому перебуває нині значна частина агроландшафтів України, спричинений не тільки різким зменшенням обсягу заходів щодо підвищення родючості ґрунтів, але значною мірою є наслідком надмірної сільськогосподарської освоєності та розораності території, що, в свою чергу, негативно позначилося на екологічній стійкості ландшафтів. Вирішення екологічних проблем раціонального землекористування повинно забезпечуватись на основі комплексного ландшафтно-екологічного підходу організації сільськогосподарського землекористування при максимальному використанні потенційних можливостей навколишнього середовища, без порушення при цьому гармонії суспільства і природи.

Список використаних джерел

1. Горлачук В.В. Управління землекористуванням. – К.: Іліон, 2006. – 376 с.
2. Концепція державної програми вдосконалення земельних відносин в Україні на 2007-2015 рр. / А.М. Третяк, Л.Я. Новаковський, Ю.О. Луценко, М.М. Федоров // Вісник аграрної науки. – 2006. – № 9. – С. 5-7.
3. Лазарева О.В. Парадигма розвитку землеустрою в системі управління землекористуванням // Економіка АПК. – 2006. – № 10. – С. 59-63.
4. Методичні рекомендації оцінки екологічної стабільності агроландшафтів та сільськогосподарського землекористування. Третяк А.М., Третяк Р.А., Шквар М.І. – К.: Інститут землеустрою УААН, 2001. – 15 с.
5. Сохнич А.Я. Ландшафтно-екологічні аспекти управління земельними ресурсами / А.Я. Сохнич, Л.М. Тібілова. – // Економіка АПК. – 2006. – № 5. – С. 24-29.
6. Підвищення ефективності використання, відтворення і охорони земельних ресурсів регіону / П.П. Борщевський, М.О. Чернюк, В.М. Заремба та ін. – К.: Аграрна наука, 1998. – С. 20.

Аннотація. Проаналізовано состояние использования земельных ресурсов Хмельницкой области с позиции их охраны и рационального использования земель. Определено уровень экологической стабильности территории.

Ключевые слова: экологическая стойкость, охрана земель, рациональное использование.

Annotation. Consisting of the use of the landed resources of the Khmel'nickoy area is analysed of position of their guard and rational use of earths. Certainly level of ecological stability of territory.

Keywords: ecological firmness, guard of earths, rational use.